

Posudek diplomové práce:

„Britská logika v devatenáctém století“

Autor: Bc. Jiří Joachim

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.

Posudek vypracoval: Mgr. Karel Šebela, Ph.D., oponent

Předložená práce si klade za cíl zachytit přechod od aristotelské k booleovké logice v rámci britské logiky 19. století. Konkrétně představuje systémy autorů Henry Aldricha, Richarda Whatleyho, George Boola a Lewise Carrola. Obecně lze říci, představení těchto systémů je zdařilé, práce má dobrou strukturu a v tom nejdůležitějším tak splnila úkol, který si vytýčila. Přesto ji nemohu hodnotit jako výbornou, z důvodu níže uvedených poznámek.

K formální stránce – v práci se objevuje nemálo různorodých formálních nedostatků. Zčásti je to zřejmě dáno tím, že se autor věnoval anglicky psaným textům, takže jeho styl trpí typickými anglikanismy, jako je velmi zřídka užívaní čárek, případně jejich nasazení na místa pro češtinu neobvyklá, vynechávání podstatných jmen zejména v delších větách.

Dále –

- na str. 35, poznámka pod čarou 1 uvádí stranu xiv, správně má být str. xvii, což potvrzuje i správnost následující poznámky pod čarou, pasáž o nerealizovatelných očekáváních spojených s logikou je opravdu na straně xv (poř. xv-xvi).
- Autor má ve zvyku v poznámkách pod čarou uvádět doslovné anglické citace v textu parafrázovaných pasáží. Pak nerozumím, proč od toho na str. 51 v poznámce pod čarou 3 upouští a citace je uvedena v autorově překladu.
- Na str. 45 na 1. řádce autor při Whatleyho diskusi indukce uvádí, že jedná-li se o dokonalou indukci, pak „úspěch je pravdivý“. Ve Whatleyho textu jsem nedokázal najít podobnou pasáž, kde by Whatley tvrdil, že nějaký úspěch je pravdivý, nikoli že je platný.
- U Whatleyho a Bartleyho dělají autorovi velkou potíž již jejich jména, v textu na většině (ne na všech!) místech uvádí jméno „Whatley“, dokonce v názvu kapitoly 2 o něm pojednávající (na str. 68 se objevuje i tvar „Whatelly“), v seznamu literatury na konci práce a konečkonců táž chyba je i v seznamu literatury v zadání práce. Obdobně je tomu i u W. W. Bartleyho, což je o to horší, poněvadž diskuse Bartleyho teze je jedním z hlavních cílů práce.
- Velmi nepříjemné pochybení je na str. 72 v úvodním diagramu, na němž jsou ukazovány základy Carrollova systému – v severozápadní části diagramu má být „xy“, ne „x’y“.

Více závažnější jsou ale nepřesnosti, které se objevují při traktování Aldrichova, příp. i Whatleyho systému, tedy u aristotelské logiky. Ukazuje se totiž, že autor příliš nezná zavedenou českou terminologii v této oblasti: na str. 15 překládá „difference“ termínem „odlišnost“ místo zavedeného „rozdíl“; na str. 14 „noun with the first intention“ jako „jméno s prvotním účelem“ místo „jméno první intence“ (viz. velmi důležitou nauku o prvních a druhých intencích!). V opozici se zavedenou terminologií je i termín „subalternovaný“ místo „subalterní“; problematický je i na str. 18 překlad výrazu „agree essentially“ – Aldrich tvrdí, že nutné soudy se liší od nahodilých tím, že jejich extrémy „agree essentially“, zatímco u nahodilých „agree accidentally“. Je tu zjevně opozice esenciální vs. akcidentální, proto by překlad měl být „souhlasí esenciálně vs. souhlasí akcidentálně (popř. nahodile)“, ne „souhlasí jako podstaty“. Termín „logical noun“ a autorův překlad „logické podstatné jméno“ působí autorovi v dalším textu zjevné potíže, když při dělení těchto „logical nouns“ vychází najevo, že mezi ně zdaleka nepatří jen podstatná jména. Naproti tomu termíny pro obraty soudu (na str. 21) jsou použity zcela správně. Tato nejistota v terminologii aristotelské logiky se ozřejmí při pohledu na seznam literatury, z níž autor čerpal. Z dané oblasti přichází v úvahu jen skriptum Sylogistika, které určitě nepokrývá celou oblast a pasáže o sylogistice z knihy Filosofická propedeutika. Přitom by stačilo vzít např. knihu Úvod do logiky aristotelské tradice L. Nováka a P. Dvořáka.

K obsahové stránce – cíle práce bych shrnul do těchto bodů: a) prokázání návaznosti systémů daných autorů, b) zhodnocení role pravidel v těchto systémech, c) možnost užití pravidel v třech oblastech vymezených v Aldrichově knize, d) posouzení Bradleyho teze o přechodu od tradiční k boolovské logice, e) důraz na roli logiky jako praktického umění. Výsledný text je převážně parafrází vybraných částí 4 děl 4 britských logiků 19. století, s občasnými komentáři autora. Z této charakteristiky lze odtušit, které z cílů byly nejlépe splněny: nejlépe byl splněn bod a), autorovi se výborně podařilo prokázat provázanost a vývoj mezi jednotlivými autory. Splněn byl i bod e) – autor se při výběru kapitol z jednotlivých děl soustředil mj. na témata klamů, aplikace dané formy na věty přirozeného jazyka atd. Snad by jen nebylo na škodu, kdyby autor nějak zdůvodnil či okomentoval, proč se soustředil právě na roli logiky jako praktického umění. Bod c) – u tohoto bodu je problematické, nakolik bylo zhodnoceno užití pravidel v první Aldrichem vymezené oblasti, tj. u rozumového uchopení – tuto otázku nechávám do diskuse (mimochodem srozumitelnosti textu by prospělo, kdyby autor uvedl, že rozumovým uchopením věci se tradičně myslí prostě pojem). Velmi neuspokojivě však byly splněny body c) a d), přičemž bod d) je autorem zdůrazněn jako hlavní. Explicitně se otázkou platnosti Bradleyho teze věnuje pouze v necelé polovině práce (str. 38) v jediné větě. Ta zní: „Ačkoli s ní částečně souhlasím, nepovažuji ji za příliš důležitou“. Na pováženou je již fakt, že se jedná o jedinou větu, autor navíc zlehčuje svou vlastní práci, když jedno z jejích hlavních témat nepovažuje za důležité. U bodu b) lze o splnění mluvit jen u představení Carrollova systému, kde jsou tématu pravidel věnovány poslední podkapitoly. Zhodnocení role pravidel u ostatních autorů je ale věnováno pouze několik řádků na str. 89, přičemž tato zhodnocení nejsou nijak průkazná a nejdou nijak do hloubky. Je to škoda, protože v práci samotné se několikrát objevily pasáže, které by plodná srovnání a zhodnocení mohla přinést, např. na str. 86 v poznámce pod čarou 24 zmiňuje rozdíl mezi Whatleyho a Carrollovým vymezením klamů, na str. 58-9 je naznačen rozdíl mezi Whatleyho a Boolovým pojetím hypotetických soudů, nebo kusá poznámka pod čarou 3 na str. 36, kde je poněkud neurčitě odkazováno ke Kantově Kritice soudnosti. Společnou příčinou slabé vypracovanosti cílů c) a d) vidím v absenci sekundární literatury – k jejich vypracování je třeba znalost širších souvislostí, příp. dalších děl jmenovaných autorů, reakcí na ně atd. atd., to vše mohla kvalitní sekundární literatura nabídnout a pomoci (přinejmenším by stálo za to nahlédnout do díla *The Development of Logic* manželů Knealových). Při její absenci se nelze divit, že tyto ambicióznější cíle se musely umenšit na několik příležitostných komentářů autora, přes veškeré obrovské úsilí, které napohled práci věnoval.

Na závěr ještě jedna poznámka do diskuse – název práce navozuje dojem, že půjde o obšírné pojednání, ve kterém bude řeč o hlavních proudech a představitelích britské logiky 19. století. Práce samotná je však omezena na určitý problém a pouze vybrané autory. Vzhledem k tomu, že se jedná o diplomovou práci, je takové omezení zcela na místě, pak se ovšem nabízí otázka, zda název neslibuje příliš mnoho a zda by nebylo lepší ji nazvat třeba „Problém přechodu od aristotelské k boolovské logice v britské logice 19. století“.

Jak bylo již řečeno výše, přinejmenším některé z cílů práce byly splněny a to nejzásadnější – představení systémů daných autorů – rovněž. Doporučuji proto práci k obhajobě a navrhuji známku *velmi dobře*.